

Summary

Fedorchenko N. The Obligations To Provide Legal Services.

The article deals with the historic and legal bases of beginnings and growth of legal services. The theoretical research of legal regulation of contract's liabilities to provide legal services has been made and based on the current legislation norms. The scientific legal grounds related to obligations to provide legal services are provided.

The brief analysis of legal, consultancy, consulting services and audit is made. The issues of growth of obligations to render legal services are settled as well as the indications of contracts in question and their varieties. The article deals with problematic questions of civil and legal regulations on providing legal services, the legal nature of property relations while providing legal services. The analysis of the object, subject and content of obligations to provide legal services is carried out.

Key words: legal services, juridical services, lawyer's services, assistance, consultancy services, consulting services, the obligations to provide legal services.

Отримано 20.02.2013

УДК 331.152: 331.107

Ю. М. ЩОТОВА

Юлія Миколаївна Щотова, кандидат юридичних наук, декан юридичного факультету Академії праці і соціальних відносин ФПУ

**ПОНЯТТЯ ПРЕДСТАВНИЦТВА ПРОФЕСІЙНОЮ СПІЛКОЮ
ІНТЕРЕСІВ ПРАЦІВНИКІВ ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ НИМИ ПРАВА
НА ЗВЕРНЕННЯ ЗА ЗАХИСТОМ**

Однією з форм реалізації професійними спілками захисної функції є представництво інтересів працівників при реалізації ними права на звернення за захистом своїх прав. Так, відповідно до ч. 4 ст. 19 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності»¹ профспілки, їх об'єднання мають право представляти інтереси своїх членів при реалізації ними конституційного права на звернення за захистом своїх прав до судових органів, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, а також міжнародних судових установ. Окрім цього, відповідно до ч. 1 ст. 26 цього ж Закону, профспілки, їх об'єднання мають право представляти інтереси працівників в органах, що розглядають індивідуальні трудові спори.

Порівняльний аналіз цих двох статей, якими лише закріплюється право професійних спілок на представлення інтересів працівників при реалізації ними права на звернення за захистом своїх прав, одразу ж відкриває невирішені питання. Зокрема відрізняється представництво інтересів працівників під час вирішення індивідуальних трудових спорів (ст. 26 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності») від представництва при реалізації права на звернення за захистом (ст. 19 вказаного Закону). Чому у ст. 19 окремо вказується на можливість звернення за захистом своїх прав до міжнародних судових установ? У чому полягає суть представництва професійною спілкою інтересів працівників? На ці питання в законі чіткі відповіді відсутні. Водночас без їх вирішення неможливим є формування концепції діяльності профспілок у незалежній Україні, що вказує на актуальність дослідження окресленої проблематики. Саме тому метою даної статті є надання відповідей на поставлені нами актуальні питання, беручи за основу праці таких науковців, як С. Я. Вавженчук, С. В. Васильєв, В. П. Грибанов, Т. А. Занфірова, О. В. Кузніченко, І. О. Костян, С. В. Передерін, І. О. Снігірєва, А. Твердохліб та інших.

Питання, чим відрізняється представництво інтересів працівників професійною спілкою під час вирішення індивідуальних трудових спорів від представництва при реалізації права на звернення за захистом, необхідно вирішити задля встановлення доцільності існування двох статей Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», якими закріплюється право профспілок на представлення інтересів працівників. Адже, якщо одне з видів представництва охоплює інший вид, доцільність дублювання права на представлення інтересів працівників виключається. Інша річ, що в одній зі статей йдеться про членів професійної спілки (ст. 19), а в іншій – про працівників у цілому (ст. 26), що означає право представлення інтересів працівників, незалежно від членства у профспілці. Але це вже інше питання, вирішення якого є можливим через закріплення двох окремих статей щодо обов'язків і прав професійних спілок щодо своїх членів і працівників, які до числа таких не відносяться.

Але спробуємо розібратися у питаннях по черзі.

У яких випадках працівник звертається до органу, що уповноважений вирішувати трудові спори? У разі виникнення розбіжностей щодо застосування норм трудового законодавства, а також встановлення нових або зміни існуючих умов праці², як правило, через неефективність вирішення питання при безпосередніх

переговорах з роботодавцем або його представником. Незалежно від органу чи особи, уповноважених вирішувати конфлікт між сторонами, у разі вирішення конфлікту працівника і роботодавця зі зверненням до такого органу відбувається не що інше, як звернення сторони індивідуальних трудових правовідносин за захистом свого права, яке на думку окремої з них, є порушеним. Отже, відбувається реалізація права на звернення за захистом прав до органу, що уповноважений вирішувати індивідуальний трудовий спір.

Це означає, що специфікою реалізації права на звернення за захистом сторони індивідуальних трудових відносин є звернення в рамках трудового спору. З цього приводу С. Я. Вавженчук вказує, що в трудовому праві питання захисту трудових прав вирішується в процесі розгляду трудових спорів, тобто має свій характерний тільки йому процес і ознаки³. В. М. Артемов, пропонуючи широке та вузьке поняття захисту трудових прав, захист трудових прав в широкому розумінні визначає як діяльність компетентних органів, уповноважених вирішувати трудові спори, що охоплює всі стадії процесу, і направлена на припинення трудових правопорушень, відновлення порушених чи оспорюваних трудових прав⁴. Не беручи до уваги обмеження форм реалізації права на захист лише юрисдикційною, оскільки не вважаємо це виправданим, акцентуємо увагу на твердженні, що поняття захисту трудових прав пов'язується науковцем з поняттям трудових спорів.

Отже, право представництва інтересів працівників професійною спілкою, закріплене у ч. 1 ст. 26 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», та право представництва інтересів працівників, закріплене у ч. 4 ст. 19 вказаного Закону, по суті являють собою однакові можливості профспілки – представляти інтереси працівника при зверненні його за захистом своїх прав до органу чи особи, уповноваженої здійснювати такий захист. У першому означеному випадку в Законі йдеться про звернення до органу, уповноваженого вирішувати індивідуальний трудовий спір. У другому – до судових органів, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, а також міжнародних судових установ. Водночас звернення працівника до органу, що уповноважений розглядати трудовий спір, за захистом порушеного чи невизнаного права, є нічим іншим, як зверненням до суду чи комісії з вирішення трудових спорів. Таким чином, доцільність закріплення одного й того самого права професійних спілок у вигляді, як це здійснено у вказаних статтях, є сумнівною.

Вважаємо, що дублювання стосовно можливостей профспілки слід усунути, змінивши редакцію названих статей. При цьому вважаємо за необхідне звернути увагу й на те, що у ч. 4 ст. 19 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» окремо вказується про можливу реалізацію конституційного права на звернення за захистом своїх прав до міжнародних судових установ. Вважаємо таке положення безпідставним і недоцільним.

Коли йдеться про захист трудових прав, то такі справи є юрисдикцією Європейського суду з прав людини (*Cour européenne des droits de l'homme*), створеному у 1959 р., оскільки цей Суд вирішує спори про застосування та тлумачення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р., до числа яких відносять і права працівників. Можливість захисту прав працівників у Європейському суді з прав людини виникає лише після вичерпання національних засобів правового захисту. Це означає, що звернутися за захистом трудових прав безпосередньо після їх порушення, працівник не зможе аж до проходження процедури захисту прав національними засобами.

Таким чином, звернення за захистом прав до судового органу на сьогодні передбачене у ч. 4 ст. 19 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності». Воно включає як національний, так і міжнародний рівень, виходячи з двох рівнів системи органів, до яких може звернутися працівник у процесі захисту своїх прав. Це означає, що захист трудових прав як різновид прав людини і громадянина України є єдиним процесом, що може включати не лише національний рівень, а й міжнародний. Водночас, виходячи з визначення обов'язкової послідовності використання засобів захисту прав працівника як національний, і лише за умови його неефективності – міжнародний захист, можна вказувати на безпідставність та недоцільність існування конструкції, якою в рамках вказаної статті Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» врегульовано право професійних спілок на представлення інтересів працівників при реалізації ними конституційного права на звернення за захистом своїх прав до судових органів, а також міжнародних судових установ. Водночас вважаємо за необхідне зазначити не лише про реалізацію конституційного права на звернення за захистом своїх прав до судових органів, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Щодо суті представництва інтересів працівників при реалізації останніми права на звернення за захистом, то встановимо ті ознаки, які слід покласти в основу формування відповідного поняття.

Насамперед слід вказати, що професійна спілка у випадку представництва інтересів працівників при реалізації останніми права на звернення за захистом діє в інтересах цих працівників. З цього приводу досить категорично висловлюється І. О. Снігирьова, вказуючи, що взагалі «професійним спілкам не властивий власний інтерес у сфері виробництва та праці. У них немає своїх інтересів, відмінних від інтересів найманих працівників. Інтерес профспілок полягає в якнайповнішому задоволенні інтересів працівників»⁵.

За своїм характером представництво інтересів працівників при реалізації останніми права на звернення за захистом є процесуальним представництвом, що об'єднує два види відносин: між професійною спілкою і працівником, якого така представляє, і між ними і органом (особою), до яких працівник звертається за захистом свого права. Перші регулюються нормами трудового права, другі, на сьогодні, – нормами цивільного процесуального права.

У цьому контексті одразу зауважимо, що зміст процесуальних особливостей вирішення справ з трудових спорів у сукупності утворює такий якісний стан, що не вписується, на думку ряду науковців, у положення цивільного процесуального права⁶. А тому у науці трудового права неодноразово зверталася увага на необхідність виокремлення трудового процесуального права⁷, яку ми підтримуємо. З цього приводу, наприклад, Г. А. Занфірова зазначає, що «незалежно від органу, який розглядає трудовий спір, існує єдине трудове процесуальне правовідношення з розгляду трудового спору або конфлікту. Це правовідношення можна поділити на три послідовні стадії, які характеризуються наявністю певних правочинностей і юридичних обов'язків їх учасників»⁸.

Повертаючись до суті представництва інтересів працівників при реалізації останніми права на звернення за захистом, зауважимо, що професійні спілки у цьому випадку діють від імені працівників. Саме ця ознака є однією з тих визначальних характеристик, що дають змогу відмежувати процесуальне представництво професійними спілками інтересів працівників, можливе для здійснення у всіх індивідуальних трудових спорах, від права захищати права, свободи та інтереси інших осіб у порядку ст. 45 Цивільно-процесуального кодексу України. Адже те, що професійна спілка не є суб'єктом спірних матеріальних правовідносин та діє в інтересах працівника, цілком укладається у характерні риси тих осіб, що мають право захищати права, свободи та інтереси інших осіб у порядку ст. 45 Цивільно-процесуального кодексу України. Так, характерними рисами органів та осіб, яким законом надане право захищати інтереси інших осіб, є: 1) беруть участь у розгляді справи від свого імені, але захищають не свої інтереси, а інтереси інших осіб; 2) не є суб'єктами спірних матеріальних правовідносин і тому не виступають як сторони в процесі, не мають матеріально-правової заінтересованості в результатах справи; 3) мають процесуальну заінтересованість у результаті вирішення справи; 4) можливість їхньої участі в судочинстві передбачена законом; 5) їх повноваження, як правило, визначені компетенцією; 6) беруть участь у процесі без спеціального уповноваження з боку тих, чий права вони захищають⁹. Як бачимо, вже перша ознака органів та осіб, яким законом надане право захищати інтереси інших осіб, містить положення щодо дій таких органів і організацій від свого імені. Дії ж професійної спілки від імені працівників вказують на різницю представництва інтересів працівників при реалізації останніми права на звернення за захистом від права захищати права, свободи та інтереси інших осіб у порядку ст. 45 Цивільно-процесуального кодексу України.

Це не єдина відмінна риса вказаних форм захисту прав та інтересів інших осіб. По-перше, можливість участі в судочинстві суб'єктів, які мають право захищати права, свободи та інтереси інших осіб у порядку ст. 45 Цивільно-процесуального кодексу України, повинна бути передбачена в законі. На сьогодні до числа органів та осіб, яким законом надано право захищати інтереси інших осіб, належать Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, прокурор, органи державної влади і органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи. Щодо кола останніх, то відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», право звертатися до суду з позовами про відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, у тому числі громадянським природно-охоронним об'єктам, надане громадянським об'єднанням у сфері навколишнього природного середовища (ст. 21). Об'єднання споживачів мають право звертатися з позовом до суду про визнання дій продавця, виробника (підприємства, що виконує їх функції), виконавця протиправними щодо невизначеного кола споживачів і припинення цих дій (ст. 25 Закону України «Про захист прав споживачів»). Згідно зі ст. 237 ЦПК наркологічний або психіатричний заклад може подати заяву до суду про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи або про визнання фізичної особи недієздатною. Протитуберкульозний заклад має право подати до суду заяву про обов'язкову госпіталізацію в протитуберкульозний заклад хворого заразною формою туберкульозу, який ухилився від лікування (ст. 283 ЦПК). Заклад охорони здоров'я, навчальний або інший дитячий заклад має право на звернення до суду з позовом про позбавлення батьківських прав (ст. 165 СК)¹⁰. Діяльність професійних спілок від свого імені на захист прав та інтересів інших осіб нині законом не передбачена.

По-друге, обсяг можливостей представника і суб'єкта, що захищає права, свободи та інтереси інших осіб у порядку ст. 45 Цивільно-процесуального кодексу України, відрізняються. У випадку представництва інтересів працівників при реалізації останніми права на звернення за захистом повноваження професійної спілки обмежуються правами працівника. Таким повноваженням властиві наступні ознаки, які не дають змоги визначити їх як суб'єктивні права представника: 1) права та обов'язки, що становлять зміст повноваження, передаються особою, яку представляють, представникові на час, а не назавжди; 2) ці права та обов'язки одночасно залишаються правами та обов'язками особи, яку представляють; 3) наділення повноваженнями представника не означає, що він буде здійснювати права та обов'язки за особу, яку представляє, а означає, що він буде допомагати останній реалізувати її процесуальні права та обов'язки¹¹. Ці повноваження реалізуються в рамках процесуальних правовідносин. У рамках же матеріальних правовідносин (надання юридичної допомоги), які виникають разом із процесуальними між професійною спілкою та працівником, реалізуються права та обов'язки процесуального представника. Таким чином, обсяг прав і обов'язків процесуального представника (коло дій, які він вправі і повинен вчинити) і обсяг повноважень, переданих особою, яку представляють, представникові, не збігаються, тому що перші значно ширше других. При цьому діюче цивільне процесуальне законодавство не містить окремої норми, яка встановлює перелік прав і обов'язків процесуального представника¹².

Щодо повноважень процесуального представника, то вони визначені цивільним процесуальним законодавством та деякими нормами Кодексу законів про працю України, який за відсутності трудового проце-

суального права включає деякі процесуальні норми. В узагальненому вигляді повноваження процесуального представника являють собою: можливість звернутися з вимогою про захист порушеного або оспорюваного права чи охоронюваного законом інтересу до компетентного державного або громадського органу у позовній або іншій передбаченій законом формі; користуватися усіма передбаченими законом правами і гарантіями в процесі розгляду цієї вимоги, встановленими стосовно даної форми захисту права; можливість оскарження, опротестування у встановленому законом порядку рішення органу у даній справі¹³. При більш докладному аналізі ці можливості поділяють на дві групи: загальні й спеціальні. До загальних належать ті, без яких не може обійтися представник, захищаючи інтереси своїх довіритель. Ними охоплюється право знайомитися з матеріалами справи, робити з них виписки, знімати копії з документів, залучених до справи, одержувати копії рішень, ухвал, брати участь у судових засіданнях, надавати докази, брати участь у дослідженні доказів, задавати питання іншим особам, які беруть участь у справі, а також свідкам, експертам, спеціалістам, заявляти клопотання і відводи, давати усні та письмові пояснення суду, надавати свої докази тощо. Ці повноваження докладно не перелічуються в уповноважувачих документах або навіть не вказуються взагалі. Спеціальні повноваження судового представника стосуються здійснення найбільш важливих дій, пов'язаних з розпорядженням об'єктом процесу, визначенням характеру судового захисту (передбачені у ст. 31 ЦПК). Практичне значення розподілу повноважень судового представника на загальні й спеціальні полягає в такому: для того, щоб між довірительом і представником не відбулося будь-яких непорозумінь з приводу таких дій, право судового представника на здійснення процесуальних дій розпорядницького характеру повинно бути спеціально обумовлено в дорученні або іншому прирівняному до нього документі. У разі відсутності подібного застереження в документах, що засвідчує повноваження представника, останній не вправі вчиняти, а суд не вправі дозволяти судовому представникові вчиняти процесуальні дії, передбачені ст. 31 ЦПК¹⁴.

Повноваження суб'єктів, що мають право захищати права, свободи та інтереси інших осіб у порядку ст. 45 Цивільно-процесуального кодексу України, окреслюються їх компетенцією. Це означає, що коли йдеться про захист інтересів інших, то обсяг можливостей професійних спілок в рамках процедури вирішення індивідуальних трудових спорів (конфліктів) міг би відрізнятися (і це можливо з позиції теорії) від процесуальних можливостей працівника. Цілком вірогідно, що саме ця форма захисту могла б стати іншою, окрім громадського процесуального представництва, реалізації функцій профспілок у процесі захисту прав працівників.

Враховуючи викладене, доходимо висновку, що на сьогодні процесуальне представництво професійними спілками інтересів працівників є єдиною формою участі цих організацій у вирішенні трудових спорів. Пропонуємо визначати його як процесуальні дії професійних спілок, спрямоване на захист інтересів працівника від імені і у межах прав останнього у зв'язку з розглядом і вирішенням індивідуального трудового спору.

¹ Верховна Рада України; Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» від 15.09.1999 № 1045-XIV // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1999. – № 45.

² Твердохліб А. Відмінність між трудовими спорами і трудовими конфліктами. Їх позовний і непозовний характер / А. Твердохліб // Бюлетень Національної служби посередництва і примирення. – № 12. – 2006. – С. 47–49.

³ Вавженчук С. Я. Державний захист та охорона конституційних трудових прав працівників державними органами в межах загальних повноважень / С. Я. Вавженчук // Форум права. – 2010. – № 2. – С. 70–74 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-2/10vcjmzp.pdf>

⁴ Куренной А. М. Трудовое право: на пути к рынку / А. М. Куренной. – М.: Дело Лтд, 1993. – 304 с. – С. 5–6.

⁵ Снигирева И. О. Профсоюзы как субъекты советского трудового права: Автореф. дисс. ... докт. юрид. наук / И. О. Снигирева. – М.: ВНИИСЗ, 1988. – 34 с. – С. 18.

⁶ Костян И. О специализированных судах по трудовым делам и трудовом процессуальном кодексе РФ / И. О. Костян // Хозяйство и право. – 2003. – № 8. – С. 27–41.

⁷ Передерин С. В. Правовая защита трудовых прав работников / С. В. Передерин // Вестник Омск. ун-та. – 1997. – Вып. 4. – С. 90–93.

⁸ Кузніченко О. В. Сучасні проблеми створення трудового процесуального права України / О. В. Кузніченко // Право і безпека. – 2004. – Т. 3. – № 2. – С. 153–157.

⁹ Занфірова Т. А. Процесуальні правовідносини з вирішення трудових спорів і конфліктів / Т. А. Занфірова // Економіка та держава. – № 4. – 2007. – С. 86–88.

¹⁰ Васильєв С. В. Цивільний процес: Навчальний посібник / С. В. Васильєв. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2008. – 480 с. – С. 77.

¹¹ Там само. – С. 93.

¹² Там само.

¹³ Грибанов В. П. Осуществление и защита гражданских прав. Изд. 2-е, стереотип. / В. П. Грибанов. – М.: Статут, 2001. – 411 с. (Классика российской цивилистики). – С. 104–107.

¹⁴ Васильєв С. В. Вказана праця. – С. 93.

Резюме

Щотова Ю. М. Поняття представництва професійною спілкою інтересів працівників при реалізації ними права на звернення за захистом.

У статті встановлюються ті визначальні ознаки представництва професійною спілкою інтересів працівників при реалізації такими права на звернення за захистом своїх прав, що дозволяють визначити суть такого представництва та відокремити даний різновид представництва серед виділених на сьогодні різновидів процесуального представництва представниками науки цивільного права. Питання, чим відрізняється представництво інтересів працівників професійною спілкою під час вирішення

індивідуальних трудових спорів від представництва при реалізації права на звернення за захистом, необхідно вирішити задля встановлення доцільності існування двох статей Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», якими закріплюється право профспілок на представлення інтересів працівників. Адже, якщо одне з видів представництва охоплює інший вид, доцільність дублювання права на представлення інтересів працівників виключається.

Ключові слова: профспілкове процесуальне представництво, ознаки профспілкового представництва, право профспілки на представлення інтересів працівників.

Резюме

Шотова Ю. Н. Понятие представительства профессиональным союзом интересов работников при реализации ими права на обращение за защитой.

В статье устанавливаются те определяющие признаки представительства профсоюзом интересов работников при реализации такими права на обращение за защитой своих прав, что позволяют определить суть такового и выделить данную разновидность представительства среди выделенных на сегодня разновидностей процессуального представительства представителями науки гражданского права. Вопрос, чем отличается представительство интересов работников профессиональным союзом во время решения индивидуальных трудовых споров от представительства при реализации права на обращение за защитой, необходимо решить ради установления целесообразности существования двух статей Закона Украины «О профессиональных союзах, их правах и гарантиях деятельности», которыми закрепляется право профсоюзов на представление интересов работников. Ведь, если один из видов представительства охватывает другой вид, целесообразность дублирования права на представительство интересов работников исключается.

Ключевые слова: профсоюзное процессуальное представительство, признаки профсоюзного представительства, право профсоюза на представление интересов работников.

Summary

Shchotova Y. The concept of trade union representation of workers' interests at the implementation of their's rights to apply for protection.

In this paper, are the defining features of union representation of interests of workers in the implementation of such rights to seek protection of their rights, which allow you to define the essence of this and provide this kind of representation among the selected varieties today procedure representation representatives of science civil law. The question about the difference between representation of employees by a trade union during the case of individual employment disputes and representation in the right for defense petition realization should be solved to settle the advisability of existence of two articles of the Law of Ukraine "On Trade Unions, Their Rights and Guarantees", that confirm the Unions' right to represent the interests of employees. In that case if one type of representation includes the other type, the advisability to double the right on representation the interests of employees is excluded.

Key words: trade union procedure representation, signs of union representation, the right to union representation of workers' interests.

Отримано 30.01.2013

УДК 347

А. П. ГОЛОВАЩУК

Анна Петрівна Головащук, аспірант Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СТАТУСУ ЕМБРІОНА ЛЮДИНИ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ПРОГРАМ ДОПОМІЖНИХ РЕПРОДУКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Останнім часом у світі та в Україні зокрема спостерігається активний розвиток допоміжних репродуктивних технологій (далі – ДРТ). У цьому зв'язку перед юридичною наукою виникає низка правових та етичних питань, які потребують відповіді. Зокрема, дискусійними є питання: чи має ембріон право на життя? Чи має ембріон правоздатність? У пошуках відповідей постає необхідність у визначенні правового статусу ембріона людини.

Актуальність даної теми дослідження полягає у тому, що питання правового статусу ембріона людини не має свого належного правового регулювання. Нині не існує єдиної точки зору на юридичний статус ембріона ні серед вчених-юристів, ні у нормативних актах міжнародного й національного законодавства.

Серед вітчизняних і зарубіжних науковців, які працювали над різними аспектами правового статусу ембріона людини, необхідно назвати Н. Беседкіна, А. В. Майфата, М. М. Малєїну, О. О. Пунди, З. В. Ромовську, Р. О. Стефанчука, К. М. Світньова та інших.

Метою даного дослідження є аналіз окремих проблем цивільно-правового статусу ембріона людини при застосуванні ДРТ, а також розгляд вже існуючих підходів до їх вирішення.